

MAANDBLAD VAN

Oud-Utrecht

VERENIGING TOT BEOEFENING EN TOT VERSPREIDING VAN DE KENNIS
DER GESCHIEDENIS VAN DE STAD EN DE PROVINCIE UTRECHT

Redactie: H. de Jong, Aurorastraat 26, Utrecht

*Administratie: Mr. N. B. ten Bokkel Huinink, secr. der vereniging, Lessinglaan 9,
Utrecht. Gironummer penningmeester: 575520 ten name van „Oud-Utrecht”*

EEN EN DERTIGSTE JAARGANG / NUMMER 2 / FEBRUARI 1958

LEDENVERGADERING VAN OUD-UTRECHT.

Het bestuur van de Vereniging Oud-Utrecht roept de leden op tot bijwoning van de jaarlijkse ledenvergadering op vrijdagavond 21 februari a.s. om half acht in het Kunsthistorisch Instituut, Drift 25 te Utrecht.

AGENDA:

1. Opening.
2. Notulen van de jaarlijkse ledenvergadering van 15 februari 1957.
3. Jaarverslag van de secretaris over 1957.
4. Rekening en verantwoording van de penningmeester over 1957 met verslag van de kascommissie.
5. Verkiezing van bestuursleden wegens periodiek aftreden van de heren ir. J. D. M. Bardet, prof. dr. M. D. Ozinga, dr. A. J. van de Ven en mr. A. N. L. Otten. Deze heren stellen zich herkiesbaar, met uitzondering van mr. Otten. Namen van eventuele andere kandidaten kunnen vóór 15 februari schriftelijk worden opgegeven aan de secretaris.
6. Verkiezing lid kascommissie; aftredend is ir. H. J. Boon.
7. Voorstel mej. mr. W. M. W. van Lanschot: instelling van lidmaatschap voor het leven.
8. Bespreking plannen komend seizoen en mededelingen van het bestuur.
9. Rondvraag.
10. Sluiting.

Na afloop van deze vergadering — ongeveer om half negen — volgt een *lezing met lichtbeelden* door het bestuurslid mr. J. W. C. van Campen, over: *Utrecht vóór vijftig jaren*.

Genodigden zijn hierbij welkom.

Namens het bestuur,

Ir. J. D. M. BARDET, voorzitter.

Mr. N. B. TEN BOKKEL HUININK, secretaris.

UIT DE BOUWGESCHIEDENIS DER „SILO-KERK”.

Enkele maanden geleden is in de Herenstraat te Utrecht het kerkgebouw „Silo” weer in gebruik genomen, nadat het als gevolg van een brand — op 12 februari 1956 — aan een ingrijpende restauratie onderworpen was geweest. Bij deze verbouwing heeft de eigenaresse, de baptistengemeente, van de gelegenheid gebruik gemaakt om het bedehuis een zodanige metamorfose te doen ondergaan, dat het een echte baptistenkerk geworden is. In zijn oorspronkelijke staat was dit godshuis voor de rooms-katholieke eredienst bestemd. Later heeft het als magazijn dienst gedaan, totdat de stadszending der hervormde gemeente het gebouw kocht voor evangelisatiedoeleinden. Het kreeg toen de naam „Silo”. Dat was in 1909. Veertig jaar nadien ging het over in handen van de baptistengemeente.

De baptisten kennen de volwassenendoop, welke bediend wordt door onderdompeling. Hiervoor is dus een grote doopruijnte nodig. Men bracht bij de verbouwing in de achterwand (waar voorheen de altaaruimte was) een klein bassin aan, enkele meters boven de begane grond achter de preekstoel. Daardoor is het doopvont voor elke kerk-ganger zichtbaar als het bad der reiniging. Voor zover wij weten is nergens in Nederland een baptistenkerk, waar de verwijzing naar het sacrament van de doop zo duidelijk tot de gemeente spreekt.

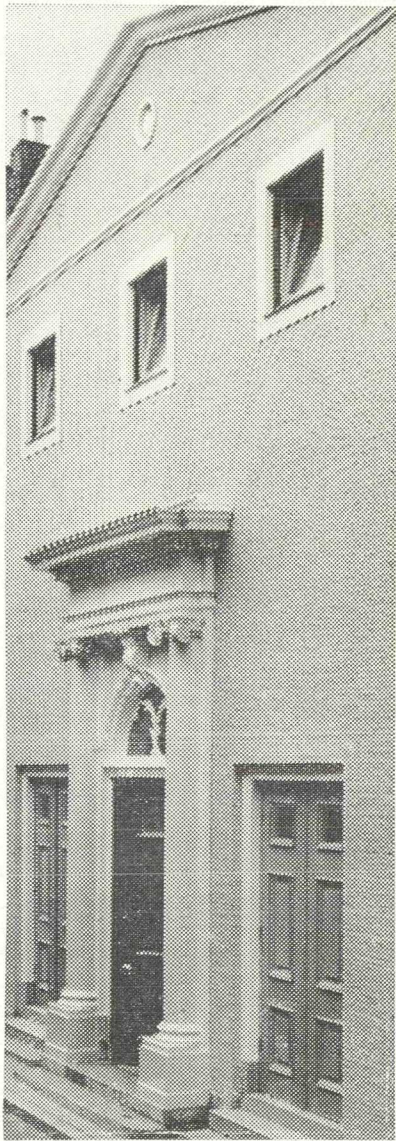
Het woord „gemeente” voert ons naar een ander principe van de baptisten. Want feitelijk is niet de volwassenendoop hoofdzak van hun leer, maar de gemeente-gedachte, waarvan de doop-op-belijdenis het uitvloeisel is. Alleen degenen, die zich persoonlijk aan Christus hebben overgegeven (en die ten bewijze daarvan óndergingen in het „watergraf”) mogen tot de gemeente behoren. De gedachte, dat men als gemeente bijeenkomt in de zondagse eredienst en in de wekelijkse bidstond, is in het vernieuwde kerkgebouw uitgewerkt. Direct bij het binnenkomen ziet men rechts een garderobe. Links is een hall en even verder een iets hoger gelegen ontmoetingsruimte. Tussen hall en ontmoetingsruimte bevindt zich een keukentje. Wel een bewijs, dat de baptisten hun kerkgang niet beschouwen als een preek-horen alleen, maar in de eerste plaats als een samenkomen van de gemeente, die zich hier metterdaad thuis moet voelen. Daarom hangt men zijn jas weg en daarom is er bij sommige samenkomsten eventueel gelegenheid voor een kopje koffie. Want het geestelijke en het stoffelijke mogen bij de gemeente gerust in elkaars nabijheid liggen.

Ik noem deze dingen omdat men daardoor de nieuwe inrichting van het kerkgebouw aan de Herenstraat gemakkelijker verstaat. De kerkruimte zelf mist de kaalheid van vroeger (immers een leeg-geruimde rooms-katholieke kerk). Door het aanbrengen van de ontmoetingshal en het wegvallen van de vroegere altaaruimte is de kerkzaal ingekort. Het verbrande gewelf werd vervangen door een lager dak. Voor een kleine groepering als de baptistengemeente (de enige van die aard in de provincie) leent de kerk zich nu veel beter.

Het verleden van de kerk manifesteert zich echter nog tweemaal. In het interieur door de neogotische kerkraden, aan de buitenzijde door de voorgevel. Wel zijn de ook daar aanwezige „gothische” ramen verwijderd of dichtgemetseld (het laatste is duidelijk te zien), maar de ietwat monumentale toegangspartij bleef in ongerepte staat. Het aanbrengen van drie vierkante raampjes in het bovenste deel van de gevel, ten behoeve van een daarachter gelegen zaal, was wel noodzakelijk maar is aan het aspect van de voorgevel niet ten goede gekomen. Men krijgt nu nog meer dan vroeger de indruk, dat de hoofdtoegang (de zijdeuren worden niet gebruikt) een pompeus geval is, veel te zwaar in de gevelwand.

Toch zou men deze middenpartij niet graag missen. Toegegeven: het is een allegaartje. Twee doorgesneden ionische zuilen „torsen” het „fries”. Het halfronde bovenlicht prijkt met een soort levensboom, een germaans symbool dat overigens bij een kerk gemakkelijk te kerstenen valt. Kennelijk heeft men bij de bouw der kerk door een opvallende entree aan de gevel enige allure willen geven; hij past dan ook uitnemend in de nog altijd ietwat deftig aandoende Herenstraat ¹⁾. Tegelijkertijd ver raadt deze gevel zijn waterstaatsherkomst, want de toepassing van het klassieke motief in gemeenschap met gothiserende tendenzen, komen we in de waterstaatsperiode van de kerkbouw wel meer tegen.

Vermoedelijk heeft het „fries” boven het toegangsportaal vroeger de woorden *Soli Deo Gloria* gedragen. Als Van der Monde namelijk de Herenstraat beschrijft ²⁾, noemt hij deze kerk „aan den H. Augustinus”.

Voorgevel baptistenkerk te Utrecht.
(Cliché: Utrechtsch Nieuwsblad).

¹⁾ Genoemd naar de heren of kanunniken van het Oudmunsterkapittel.

²⁾ N. van der Monde, Beschrijving van de pleinen, straten, stegen e.d. der stad Utrecht 1844, dl. I, p. 258.

tinus toegewijd, meer algemeen bekend onder hare zinspreuk: *Soli Deo Gloria*". Tevens noteert Van der Monde het bouwjaar: 1821.

De kerk werd destijds gebouwd op het terrein van een vroegere schuilkerk der paters augustijnen, die toegankelijk was vanuit de Jeruzalemsteeg. Die schuilkerk stond er al in het begin van de 17e eeuw. Alb. van Rooyen beschrijft het gebouw als een zolderkerkje ³⁾, dat in 1690 vervangen werd door een „echte”, maar toch geheel versholven gelegen kerk. Van Rooyen gist, dat deze kerk door een woonhuis afgescheiden was de Herenstraat. De hoofdtoegang tot de kerk was bereikbaar door een smalle — nog bestaande — gang in de Jeruzalemsteeg.

Tijdens het pastoraat van Guilielmus Stass bouwde men de tegenwoordige kerk omdat het bestaande bedehuis te klein geworden was. Toen werd het woonhuis in de Herenstraat afgebroken, zodat de kerk aan de openbare weg kwam te liggen. De hoofdingang bleef echter in de Jeruzalemsteeg. Achter de gevel in de Herenstraat stond het hoofdaltaar. Pas in 1848 werd de richting van de kerk gewijzigd ⁴⁾. Het altaar kwam toen in de koorruimte, die dus in dat jaar aan de noordzijde van de kerk gebouwd zal zijn.

Hieruit volgt, dat de monumentale toegang niet uit 1821 dateren kan; immers dan zou men de kerk zijn binnengekomen achter het altaar, hetgeen ongebruikelijk is. De ingangspartij is dus van 1848. Voor wat de stijl van het middenportaal betreft, komt dat ook wel uit. Dit was niet de laatste verbouwing. Van Rooyen meent zich te herinneren, dat voorheen boven de hoofdingang een nis was, bestemd voor het beeld van de patroon der kerk, dat er echter nooit gekomen is. Later werd aan de binnenzijde van de voorgevel een tweede galerij gebouwd; toen heeft men de nis vervangen door een raam. De twee galerijen zijn er gebleven tot de brand van 1956. De situatie kwam dus overeen met de Augustinuskerk aan de Oude Gracht, die ook nog twee galerijen boven elkaar heeft, waarvan er een dient voor orgel en zangkoor.

Er is verband tussen de kerk aan de Oude Gracht (1839-1840, architect K. G. Zocher) en de kerk in de Herenstraat. De augustijner paters lieten namelijk de kerk aan de Oude Gracht bouwen. De Herenstraatkerk werd voor f 28.000,— verkocht aan de pastoor der schuilkerk in de Dorstige Hartsteeg ⁵⁾. Deze pastoor wijdde het gebouw aan de geloofsverkondiger Willibrord, eerste bisschop van Urecht. Dat was in 1840. Gedurende 37 jaar bleef de kerk in de Herenstraat in eigendom van de St. Willibrordparochie. Nadat in 1877 de tegenwoordige St. Willibrorduskerk in de Minrebroederstraat gereed gekomen was, werd de kerk voorgoed aan de rooms-katholieke eredienst onttrokken. De nieuwe koper was een baron Van Lynden, die f 25.000,— ⁶⁾ voor het gebouw betaalde; voorwaarde bij de ver-

³⁾ Utrechtsch Jaarboekje 1912, Mengelwerk p. XXVI.

⁴⁾ A.w., p. XXIX.

⁵⁾ A.w., p. XXI.

⁶⁾ A.w., p. XXIX.

koop was, dat er in geen dertig jaar kerkdienst zou worden gehouden. Aan die voorwaarde is voldaan, maar van het jaar 1909 af, toen de stadszending er in trok, had het toch weer een semi-kerkelijke bestemming. Is het toeval, dat de oude „Soli-kerk” nu „Silo-kerk” ging heten?

* * *

Bij de jongste restauratie is de voorgevel in lichte kleuren overgeschilderd. Daardoor kan men ook het steentje niet duidelijk waarnemen, dat — als men er voor staat met het gezicht naar de kerk — geheel links in de muur zit, een paar meter hoog.

Dit steentje draagt als opschrift:

A. S. E. HOOFT
VAN
HUYSDUYNEN
Ao 1821

Het steentje zal aanvankelijk niet op die nogal ongebruikelijke plek gezeten hebben, maar bij de restauratie van 1848 aldaar ingemetseld zijn. Wie was de eerste-steenlgger? Navraag bij iemand van zijn naam ⁷⁾ had resultaat. Bedoeld was Aloysius Jordanus Everistus Hooft van Huysduynen, geboren te Utrecht 26 oktober 1812. Hij was later burgemeester van Schalkwijk en is in Le Havre overleden. Zijn ouders waren de rentenier Justus Hendricus Hooft van Huysduynen, overleden te Utrecht 22 mei 1817 en Cornelia Beelling, overleden te Utrecht 9 mei 1822. Zij bezaten een groot vermogen. Vermoedelijk hebben zij flink bijgedragen voor de bouw van de kerk ⁸⁾, zodat hun zoon Aloysius de eerste steen van het nieuwe gebouw heeft mogen leggen. (Een oudere broer van Aloysius, geboren 1802, is naderhand pastoor te Eemnes geweest. Reeds op 25-jarige leeftijd gestorven, heeft men hem begraven voor het koor der r.k. kerk te Wijk bij Duurstede, waar zijn grafsteen tot heden in het middenpad dichtbij de communiebank een opvallende plaats inneemt).

Aloysius Jordanus Everistus (de letter S op het gevelsteentje moet een vergissing zijn), vestigde zich, komende uit Wijk bij Duurstede op 8 november 1836 te Schalkwijk ⁹⁾. Bij koninklijk besluit van 20 augustus 1838 werd hij burgemeester en secretaris van Schalkwijk. In 1850 zag hij zich eveneens benoemd tot burgemeester van Tull en 't Waal. Uit beide burgemeestersambten verleende de koning hem op 27 juni 1852 eervol ontslag. Het secretariaat van Schalkwijk bleef hij vervullen tot zijn vertrek naar Ter Aar, 17 december 1856. A. J. E. Hooft van Huysduynen was gehuwd met E. van Amerongen, uit welke verbintenis te Schalkwijk vijf kinderen zijn geboren.

Zo is dus de kerk aan de Herenstraat een niet onbelangrijke her-

⁷⁾ De heer J. J. Hooft van Huysduynen te Velp, kleinzoon van de eerste-steenlgger, die mij uitvoerig inlichtte.

⁸⁾ De Herenstraatkerk vergde aan bouwkosten een bedrag van f 40.000,—, de beubeling kostte f 12.000,—.

⁹⁾ Deze en volgende mededelingen verstrekke burgemeester A. B. Haefkens van Schalkwijk mij.

innering aan de geschiedenis der rooms-katholieke kerk in haar stadia van zolderkerk, schuilkerk, paterskerk, parochiekerk. Gedurende twee en een halve eeuw heeft op deze plek de viering van het misoffer plaats gehad. Tot de brand van 1956 wees het „alziend oog” in het voormalige koor nog terug naar de vroegere bestemming.

Daarna zou het gebouw Silo bakermat worden van de moderne stadsevangelisatie, zoals de hervormde gemeente deze tegenwoordig kent. En op dit ogenblik is Silo als een echte baptistenkerk weer geheel in gebruik voor de evangelieprediking en de bediening der sacramenten.

DE J.

RESTAURATIES IN UTRECHT.

Aan een inwendige verbouwing van het huis Vismarkt 4 kon dank zij het Utrechts Monumentenfonds een restauratie van de voorgevel worden gekoppeld. Voeg- en schilderwerk is — resp. wordt vernieuwd en inplaats van de lelijke laat 19de eeuwse vensters op de eerste verdieping zijn kruiskozijnen aangebracht overeenkomstig de op de tweede verdieping nog aanwezige exemplaren.

Blijkens het metselwerk van zij- en achtergevels is dit huis in hoofdzaak nog middeleeuws. Tot in de 17de eeuw moet het aan de voorzijde een houten topgevel hebben gehad, zo staat het althans afgebeeld op een tekening van Saenredam uit 1636 *). In de loop van de 17e eeuw zal men de huidige bakstenen voorgevel aangebracht hebben. Op alle 18de eeuwse tekeningen heeft het op beide verdiepingen boven de onderpui met luifel kruiskozijnen; tegen het dakschild boven de rechte kroonlijst staat nog een later verdwenen dakkapel. Of men bij het aanbrengen van de huidige gevel direct een rechte kroonlijst heeft aangebracht, of dat er eerst nog een top geweest is, kan niet meer worden nagegaan. Aan het feit dat het huis in de omgeving van Domtoren en stadhuis staat, is het te danken, dat het op zoveel oude afbeeldingen voorkomt. Zo vinden we het op tekeningen van Jan de Beyer (1736), F. van Bleyswijck (ca. 1760), J. Versteegh (ca. 1760), E. van Hardenberg (1782), E. Challis (ca. 1830) en J. Verheijen (ca. 1830 *), bovendien op twee schilderijen van P. G. Vertin (1867 en 1876 **). In 1830 wordt het met schuiframen op de eerste verdieping afgebeeld (waarin een laat 18de eeuwse roedenverdeling), door Vertin echter weer met kruiskozijnen, maar uit de opzet van zijn schilderijen blijkt wel, dat deze schilder historiserend werkte. (De afbeelding van Challis is een staalgravure naar een schilderij van G. Jones).

Op enkele van de afbeeldingen uit 1736, 1760 en 1830 is ook zichtbaar, dat er zich aan de achterzijde nog een middeleeuwse trapgevel (met ezelsruggen) bevond. Nadien moet de top gesloopt zijn en is ook hier een dakschild aangebracht boven een rechte goot. Een tekening

*) Gemeente-archief Utrecht.

**) Centraal Museum Utrecht.

van dit interessante huis zal in het volgend nummer worden gepubliceerd.

* * *

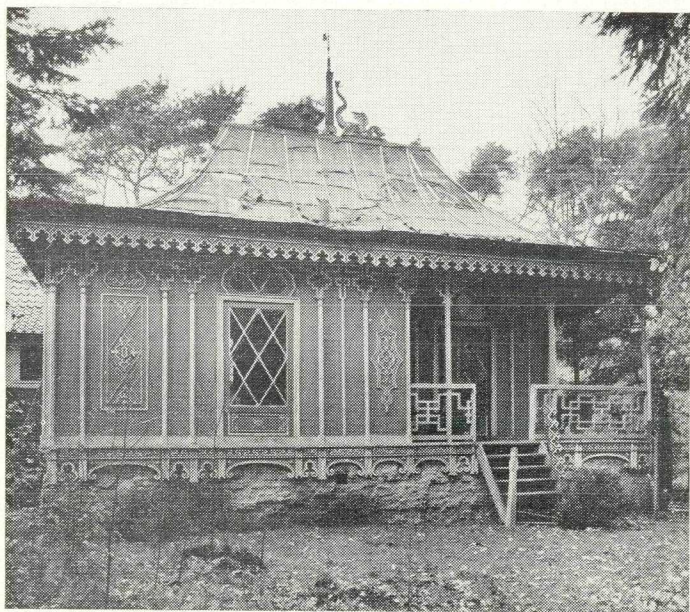
Een door de verbouwing van de rechtbank (v.m. Paulusabdij) aan de Hofpoort (westwand) vrijgekomen, vermoedelijk laat 16de eeuws, poortje werd herplaatst aan de Z.O.-zijde van het gebouw, naast het kantongerecht.

* * *

Tijdens de voorbereiding van de restauratie van de tuinmuur langs de Kromme Nieuwe Gracht achter het perceel van het Hoogheemraadschap van de Lekdijk Bovendams, werden in de tuin twee kleine, overwelfde kelders gevonden, die er op kunnen wijzen, dat dit gedeelte vroeger bebouwd is geweest.

* * *

Te Huis ter Heide aan de Amersfoortse Straatweg is een merkwaardig 19de eeuw theehuisje in Chinese stijl gesloopt in verband met een in aanbouw zijnde villa. De onderdelen bevinden zich op het ogenblik in Utrecht; getracht zal worden alsnog een bestemming voor dit gebouwtje te vinden.

Het Chinese Paviljoen bij „Florence Grove” te Huis ter Heide, toestand najaar 1957. Het toegangstrapje naar de galerij behoort niet tot de oorspronkelijke opzet; het gebouwtje was toegankelijk via een trapje tegen de gesloten kopwand. De onderbouw is van baksteen, deze is echter op geraffineerde wijze zodanig behandeld, dat hier natuursteen wordt gesuggereerd.

(Foto Rijksdienst voor de Monumentenzorg).

Het staat afgebeeld in P. J. Lutgers „Gezigten in de Omstreken van 's Gravenhage en Leyden” in zijn oorspronkelijke situatie, namelijk bij het Huis ter Wegen te Sassenheim. Het wordt daarin op ca. 1850 gedateerd. Duidelijker nog staat het op een foto in het Leids gemeente-archief (nr. 84507): het heeft hierop een rieten dak en het is aan de kant van de galerij, welke aan het water is gelegen, uitgekraagd. Vermoedelijk is het op 't eind van de 19de eeuw overgebracht naar Huis ter Heide.

Ir. C. L. TEMMINK GROLL

VERZOEK VAN DE PENNINGMEESTER.

Onze leden worden dringend verzocht de *juiste* contributie over te maken, namelijk f 7,50 met een ingenaaid jaarboekje of f 10,— met een gebonden jaarboekje.

Over enige tijd zal voor de nog niet betaalde contributie een kwitantie gepresenteerd worden met verhoging van f 0,40 incassokosten.

DE OVERROMPELING VAN RHENEN IN 1527.

(Kastelentocht)

In de feodale tijd vormden de Nederlanden een bonte lappendeken van allerlei staatjes, zoals de graafschappen Vlaanderen, Artois, Henegouwen, Holland, Zeeland, Namen en Zutphen, de hertogdommen Brabant, Limburg, Luxemburg en Gelder, de prins-bisdommen Utrecht, Luik en Kamerijk, het markgraafschap Antwerpen, om van gebieden als Friesland en Groningen, heerlijkheden als Doornik en Rijsel en de miniatuurstaatjes der rijksvrije, een eigen banier voerende bannerheren Bronkhorst, 's Herenberg, Baar en Wisch maar te zwijgen.

De geschiedenis van al deze landen is lang vereenzelvigd met die van Holland, of juist, door een Hollandse bril gezien, zodat een sterk vertekend beeld ontstond. Want de bisschoppen van Luik en Utrecht bijvoorbeeld hadden al een stift met een stad als cultuurcentrum en een roemruchte geschiedenis, lang vóór er sprake was van enig belang van Holland en zijn graven. De tijd dat Holland van intrinsieke invloedrijke betekenis zou worden, lag nog in een ver verschiet. Veeleer gaf Vlaanderen de toon aan, dat van alle Nederlandse staten het eerst tot economische en culturele bloei kwam.

Het bonte weefsel der Nederlandse gewesten werd van de 14de tot

de 16de eeuw vervangen door een ander met een eenheidsornament: het levenswerk van de Bourgondische en Habsburgse vorsten Philips de Goede, Karel de Stoute, Philips de Schone en tenslotte Karel V. Toch zijn de Nederlanden geen absolutistisch geregeerde eenheidsstaat geworden, maar bleven zij een conglomeraat van personele unies.

Er rees veel verzet, bovenal, doordat de Bourgondiërs hun vorstelijk gezag stelden boven plaatselijke en standsprivileges, tegen bestuurlijk en economisch particularisme. Vooral de Vlaamse steden en onder hen in 't bijzonder het ontembare Gent, verweerden zich tegen de Bourgondische usurpatie. „Vroeger was het de gewoonte die oproeren te beschouwen als zuivere uitingen van vrijheidsliefde en nationaal gevoel. Het romantisch liberalisme van het midden der negentiende eeuw sympathiseerde ermee en verafschuwde de despoot. Sedertdien is er meer begrip gekomen voor de zwakheden der middeleeuwse vrijheid, die op privilege en ongelijkheid gegrondvest was. Vanzelf is men daartegenover meer gaan voelen voor de oogmerken der Bourgondiërs, de baanbrekers van de moderne staat en maatschappij, de kampioen van eenheid en van gelijkheid, althans in de onderwerping. Het is ook zeker, dat vorsten als Philips de Goede en Karel de Stoute in de zaak van het vorstelijk gezag met heel hun hart geloofden. Zij geloofden wat overal de legisten leerden. . . . namelijk dat voor het staatsbelang, hetwelk alleen de vorst geroepen is te vertegenwoordigen, alle bijzondere belangen en voorrechten moeten wijken, dat alleen door de boven allen staande vorst het algemeen belang begrepen en behartigd worden kan” ¹⁾.

In afwijking van prof. Geyls zienswijze, die wij hier citeerden, oordelen historici als J. Bartier en P. C. Boeren, dat de vereniging van de gewesten niet tegen de provinciale autonomieën in geschiedde, maar over het hoofd van deze heen. De eerste ²⁾ erkent dat de adel geestdriftig kleur bekende voor de Bourgondiërs en dat de clerus even beslist toetrad. En de laatste constateert zelfs, dat de Bourgondiërs vooral daarom in hun opzet konden slagen, omdat zij de gewestelijke zelfstandigheid en de soevereiniteit der standen eerbiedigden! ³⁾. Het valt echter niet te ontkennen dat de Bourgondiërs voor de eenheid der Nederlanden hebben moeten strijden, vooral tegen de opvolgers van de paltsgraven van Luxemburg, Limburg, Gelre en Kleef en tegen de steden. Dat de Bourgondische centralisatie niet aangenaam was, bleek overtuigend in 1477, toen Karel de Stoute sneuvelde en het particularisme alom, vooral in de steden, herleefde. Bisschop David van Bourgondië moest toen zelfs het Nedersticht een „groot-privilege” toestaan. Hij verplichtte zich zijn hooggerechtshof te casseren „en nederig beloofde hij zijn Staten voortaan oude voorrechten

¹⁾ P. Geyl, *Geschiedenis van de Nederlandse stam* I² MCMXLVIII blz. 117.

²⁾ In *Algemene Geschiedenis der Nederlanden* III 1950 hoofdstuk X Philips de Goede en de vestiging van de Bourgondische staat blz. 256—257.

³⁾ Van Lotharingen naar Bourgondië, deel I van *Geschiedenis der Nederlanden* MCMXLVIII blz. 199.

te eerbiedigen" 4). De nieuwe landbrief van 1478 voor het Oversticht droeg eveneens de sporen van de gewijzigde omstandigheden 5).

Het Bourgondisch gezag herstelde zich evenwel, maar Gelre bleef een geduchte tegenstander, vooral toen zich in dit hertogdom een vorst ontpopte als een geboren leider in de vrijheidstrijd: Karel van Gelre of van Egmond, om zijn moed en geslepenheid door de Fransen, zijn bondgenoten tegen Habsburg „le dyable" genoemd. Karel, „die in boosheyd en oorloghstreecken te verzinnen syn meester niet en vond" 6). Niet alleen het Nedersticht gaf zich hem gewonnen, ook Groningen erkende hem in 1514 als beschermheer, die direct Friesland van de heerschappij van Albrecht van Saksen bevrijdde om er zelf meester te worden. In 1521-'22 lukte het hem bovendien het Oversticht te bemachtigen. Zodoende beheerste hij een aaneengesloten gebied van de Maas tot aan de Waddenzee. In 1523 haalde het stadsbestuur van Utrecht zelfs een garnizoen Gelderse ruitery en voetvolk binnen zijn muren! Maar.... het getij keerde. In hetzelfde jaar keerde Friesland tot de gehoorzaamheid aan de keizer terug. Ook de stad Utrecht kreeg genoeg van de Geldersen. Nu werd de strijd een ware guerilla. Benden stroopten het land af: de condottieri lieten zich overal gelden. Alom lagen de Geldersen in hinderlaag om het Sticht binnen te vallen, zodat in de grensstrook de steden hun poorten sloten. Ook Rhenen sloot zijn Bergpoort.

Rhenen overrompeld.

Ieder kent het verhaal van het paard van Troye, het turfschip van Breda, de hooiwagen van Lochem. Maar wie kent de geschiedenis van Jacob Tuck met zijn wagen vol stro? Arend van Slichtenhorst verhaalt deze als volgt: 7)

Daeghs te vooren (14 nov. 1527) was de Stad *Rhenen* van de Geldersse met verrassinghe gewonnen, door toe-doen van *Jacob Tuck* een Geldersman, die in een boerschap niet verre van *Rhenen* huys hield. Dees had onlanx uut vreese van een overval sijn huysraed van het land in de Stad gevlucht, een man die wegghen synen ouderdom en

4) N. B. Tenhaeff, Bisschop David van Bourgondië en zijn stad, Utrechtsch—Hollandsche jaarboeken 1481—1483. Herdr. Mij. d. Ned. Letterk. no. 2, 1920, blz. XII.

5) W. J. Formsma in Algemene Geschiedenis der Nederlanden IV MCMLII, hoofdstuk IV De onderwerping van Friesland, het Sticht en Gelre blz. 73.

6) Arend van Slichtenhorst, Alle de XIV boeken van de Geldersse geschiedenissen 1653, boek XI blz. 391, hoofdstuk 189. Bij mijn weten is er tot dusverre geen biografie van Karel van Gelre geschreven. In de wintervergadering van „Gelre" op 23 nov. 1957 is door de heer P. J. Mey, hist. drs. enig nieuw licht op deze figuur geworpen. Enige gegevens en een summiere schets van Karel van Gelre door dr. A. J. van de Ven bevat de aardige catalogus Karel van Gelre (1467—1538) en zijn tijd. Tentoonstelling te Arnhem 13-24 april 1949.

7) Boek XI, blz. 396, hoofdstuk 201. Ook verhaald door Lambertus Hortensius in diens Historie ofte Wijder Verklaringhe Van de Vtrechtsche Gheschiedenissen, Over-geset door A. Strick, In s' Graven-haghe 1625, blz. 239. Volgens de schrijver van Tegenwoordige Staat der Vereenigde Nederlanden, deel XII Utrecht 1772 blz. 66, kwamen bij deze overrompeling twee burgers om 't leven en werd er één gekwetst. Zijn verhaal steunt op Hortensius Libr. VI blz. 125.

goede kennissen aldaer wel bemind was, ende om syne schoone middelen in groot aensien. Over-sulx gingh hij 's morgens een weynigh na sessen bij den Burgemeester, versoekende, dat de Bergh-poorte, die doen om het gespook van den nabuerighen oorlogh toestond, t' sijnen behoefte moghte ontslooten worden, zeggende, buyten twee voederen stroy's voor syne beesten te hebben, welke hij, om voor het verbranden bewaerd te zijn, gaerne in de Stad wilde brengen. De Burgemeester, die desen man alles goeds toebetrouwde, beval van stonden aen de poort, volgens sijne begeerte, te openen. Doch de eene waghden was met stroo soo hoogh opgepropt, dat die midden in de poort vast en onwagghelbaer bleef hanghen. De Geldersse die buyten de poort onder de struyken laghen gedooken, siende de poort geopend, zijn met een vollen loop en grouwelijk geschreeuw aengevallen, ende maekten sich met kleyne moeyten meesters van de Stad. Hertogh *Karel*, die op den selven dagh dese tijdingh vernam, vertrock voort naer Rhenen, alwaer hij in de Kunierskerk den goeden God, over dese zegheningh, liet dank seggen."

De dolle maarschalk.

De verrassing van Rhenen gaf de Geldersen weer moed. Het „grouwelijk geschreeuw" zal wel de kreet Gelre! Gelre! geweest zijn, die de soldaten bij elke aanval aanhieven in die dagen, liever jaren van strijd. „Telkens hoort men het gedreun van de aanrukkende soldenieren, het luidruchtig gezang van de voetknechten, het geroffel der trommen, den zwaren stap van den met ijzer bekleden edelman," schrijft dr. J. C. van der Does heel suggestief ⁸⁾. Die met ijzer beklede edelman was... Maarten van Rossum, door zijn vijanden Turkse tyran en Gelderse Attila gescholden ⁹⁾.

Karel van Gelre zou nimmer zoveel successen in de oorlog behaald hebben, als hij niet was bijgestaen door de roemruchte veldmaarschalk Maarten van Rossum, wiens „spits-vinnigheid, haestigh be-raed en lijdzaamheid van arrebeid sijn meester niet en vond" ¹⁰⁾. Zijn geboortehuis stond in Zaltbommel in de Nonnenstraat, waar we het kloeke gebouw met zijn spietorentjes, trapgevels en kleurige blinden nog kunnen bewonderen. Van Slichtenhorst prijst zijn landgenoot

⁸⁾ Maarten van Rossem, de glorieuse Geldersche legeraanvoerder, z.j. blz. 41 Dit werkje is een vulgarisatie. Een wetenschappelijke biografie moet ook van hem nog geschreven worden. J. D. W. Pape schreef in 1847 *De Levens-geschiedenis van Maarten van Rossem*, maar deze biografie is gezien voornamelijk met betrekking tot de tegenwoordige provincie Noord-Brabant. Voorts is er een Cort verhael, hoe dat Gelderlandt ierst aen het huys van Oostenrijk gecommen is, gelyck oock Utrecht en Ooveryssel mede van de oorlogen in dese landen hierom geschiet, ende van de expeditie ende succes van Marten van Rossum, 1494—1555 (*Geldersche Kronieken in het licht gegeven door P. N. van Doorninck, Werken Gelre No. 5 Tweede afl. 1908*). Wel is de beruchte tocht naar Den Haag dwars door Utrecht langs de Oude Rijn via Woerden en Voorschoten onderwerp van monografieën geweest.

¹⁰⁾ B. H. van 't Hooft, *Honderd jaar Geldersche geschiedenis in historieliederen*, 1948 *Werken Gelre* no. 23 jubileumuitgave, blz. 170 e.v.

aldus: „Dit is die *Rossem*, onder wiens beleyd de Hertogh van Gelder *Karel van Egmond* zoo menighe oorloghen heeft uitgehardet ende met voorspoed af-geleght; die gants Nederland en de aenbuerende gewesten zoo dickwijls de koorts op de leden heeft gejaeght. . . . Men geeft hem na dit manhaftigh spreek-woord, 't welk hij veeltijds in den mond had, *dat het branden het meeste verciersel was van den oorlogh*” ¹⁰⁾. Naast dit geflatteerd portret moeten wij wel de beeltenis hangen, die Karl Brandi schetste van „de dolle maarschalk, die de bandeloosheid van zijn (gestorven) meester nog verre overtrof” ¹¹⁾.

Kastelentocht.

Daags daarna reed Karel met zijn troepen naar het kasteel Ter Horst bij Achterberg „alwaer *Ernest van Amerongen* te gebieden had, die des vijands aenkomst en geweld niet dervende verbeyden, door de averechte poort sich met de vlucht gingh berghen. Het vorder krijghs-volk sijn hoofd missende gaf de plaats goed-willigh over. Twee daghen laeter is hij op het Huys ter Eem aangetrocken, 't welk twee uyren beneden Amersfoord bezijden den stroom van de Eem sich openbaert. *Rossem* die het volk aenvoerde met twee stucken over den stroom koemende, liet, om die van binnen bangh en hoope-loos te maecken, alles tot een storm vervaerdighen, ende den harder van 't Slot aendien, hij zoude de plaets van stonden aen over-leveren, op straffe van anders de uiterste aenvechtingh en mishandelingh af te wachten, alsoo 't sijne meeningh was den dood van *Otho van Scharpenzeel* ende van sijn volk, onlanx te Gellekom vermoord, te wreken. Hij door dese dreygementen ende aen d'andere zijd door 't gevley der boeren om-gekeerd, ende op sijne maght weynigh vertrouwende, deed als hem bevoolen was. Het verwonnen slot wierd aen den Schoutet van *Harderwijk*, met namen *Werner van Grol*, te bewaeren gegeven. Insgelijx zijn de Sloten van *Amerongen*, *Doren*, *Haem*, *Schoonouwen*, en *Meyert*, den Bisschop doen ter tijd van 't hert gebonden; ende eensdeels bezet, eensdeels tot puyn-hoopen gemaect” ¹²⁾.

Het laatste was het lot van Ter Horst: Karel beval het te slechten „op dat het schier ofte morghen weder in des vijands handen koemende te vallen, die van Wageningen, alwaer het schricks teghen over lagh, niet mochte beschaedighen” ¹²⁾.

Als zich niet hele gewesten van hem afgekeerd hadden, was er weinig bestand geweest tegen de krijgsmanslist en -moed van Karel en zijn legeroverste. In een Gelders historielied ¹³⁾ heet het zelfs:

¹⁰⁾ Van Slichtenhorst, boek XIII blz. 488, hoofdstuk 26.

¹¹⁾ Karl Brandi, Keizer Karel V, vertelling N. B. Tenhaeff z.j. 2e uitg. blz.432.

¹²⁾ Boek XI, blz. 396, hoofdst. 201

¹³⁾ Dit lied komt bij Van 't Hooft niet voor, wel bij Van der Does en in populaire boekjes als *Op uw stoel door uw land* van dr. E. Laurillard (2e dr. 1901) en *En Nederland lacht* 10de deeltje Folkloristische vreugden en vreugdevolle folklore uit de provincie Utrecht door Okke Haverkamp (1946).

Amersfoort was een kamp vol stieren,
Keizer noch koning kon haer regieren,
Maer doen Maerten van Rossem quam
Die maeckte van elke stier een lam.

Ondanks dit alles werd Gelre in 1543 door Karel V bij de Nederlandse gewesten gevoegd. . . .

D. PHILIPS

ACHTERSTALLIGE AANKONDIGINGEN.

(Vervolg)

V. RECHTSGESCHIEDENIS

A. J. Maris, Wanneer werd men mondig naar Stichts landrecht? In: Versl. en med. in de Ver. tot uitgave der bronnen van het Oud-Vaderlands recht X, nr. 4, 1952, blz. 662–663.

Dez., Coenraet van Diepholt, maarschalk van het Nederkwartier van Utrecht, als rechtsvorderaar bij de schepenbank der stad Vreeland. In: idem, X, nr. 3, 1950, blz. 370–424.

Dez., Waarom werd bisschop David's Hooge Raad of Hof de Schyve genoemd? In: idem, X, 1950, nr. 2, blz. 249–252.

Dez., Over de paragrafen „Quomodo episcopus convocabit laycos” en „Lantrecht” by Wstinc. In: idem, X, nr. 2, 1948, blz. 203–225.

Dez., Naar aanleiding der pauselijke oorkonde van 1359 mei 26 voor bisschop Jan van Arkel. In: idem, X, nr. 2, 1952, blz. 657–661.

P. G. F. Vermast, De focaristen en de rechtspositie hunner bastaarden te Utrecht in de late middeleeuwen. In: idem, X, nr. 3, 1950, blz. 316–366.

F. Ketner, Het officialaat in het bisdom Utrecht. In: Tijdschr. voor Geschiedenis 60, 1947, blz. 66–74.

W. van Iterson, Geschiedenis der confiscatie in Nederland. Een rechtshistorische studie aan de hand van Noord-Nederlandse, een aantal Zuid-Nederlandse en andere bronnen. Utrecht 1957, 618 blz.

Dit werk, dat o.m. de geschiedenis der vermogensconfiscatie voor geheel Nederland behandelt, bevat belangrijke gegevens voor de provincie Utrecht. Zowel de gedrukte bronnen als archivalia betreffende de strafrechtspraak der Stichtse steden, van het platteland en van de hoge heerlijkheden zijn in dit boek verwerkt. Ook vindt men hierin besproken de afschaffing der algehele verbeurdverklaring voor het gewest in 1629, welk besluit nimmer werd uitgevoerd, de Patriottentijd alsmede bijzonderheden omtrent de in het Nedersticht liggende geconfisceerde goederen van Joh. van Oldenbarnevelt en van Gilles van Ledenberg.

De voornaamste vindplaatsen van een en ander zijn: blz. 204, 214–251, 390–393, 459, 529, 537–538, 540, 584–589, 604–607 en 611–612.

De beide illustraties zijn reproducties van zich in Utrecht bevindende oude schilderstukken.

KLEINE MEDEDELINGEN

JACOB VAN CAMPEN.

Het Katholiek Bouwblad, tijdschrift voor architectuur en beeldende kunsten heeft bijna een gehele aflevering (jrg. XXIV, 1957, nr. 26) gewijd aan de te Haarlem in 1595 geboren en op zijn buitengoed Randenbroek bij Amersfoort in 1657 overleden bouwmeester Jacob van Campen. Uit de bijdrage van dr. Fr. Vermeulen interesseert de leden van Oud-Utrecht, die er in 1955 een bezoek brachten, wellicht in het bijzonder de bouwkundige beschrijving van het kerkje van Renswoude:

„De kerk van Renswoude, tegen 1641 voltooid, is een kruiskerk met in plattegrond als kern een kwadraat tegen welks zijden ondiepe vleugels zijn uitgebouwd, lager dan de kubusvormig hierboven uitrijzende middenpartij, die inwendig rust op twee Ionische zuilen in elke zijde van het hartkwadraat, waarover architraven liggen, die door grote segmentbogen worden ontlast. Hierboven rust op een acht-kante tamboer een koepel met lantaarn, kennelijk geïnspireerd op Danckerts' ontwerp voor een centraliserend kerkgebouw in de „Architectura Moderna”. Geheel deze schikking vertoont een onmiskenbare verwantschap met italiaanse schepingen als de S. Biaggio kerk te Montepulciano van Antonio da Sangallo de Oude, uit 1518-1534, waarin voor het eerst duidelijk een barokke opvatting tot uiting kwam. Dit barokke karakter spreekt hier te Renswoude inwendig uit de binding van de vleugelruimten aan de dominerende werking van de koepel, waar omheen ook uitwendig in een trapsgewijze pyramidale opbouw, alle plastische geleidingen onderschikkend zijn samengetrokken. Deze, ook door haar licht- en schaduwwerking, zo fors gerytmeerde en tegelijk zo onweerstaanbaar naar de climax van de koepel stuwende compositie is aldus, in haar onwrikbare geklonkenheid, een uitermate typerend voorbeeld van de Nederlandse klassicistische barok; dit barokke karakter wordt door de ingezwenkte steunberen nog onderstreept”.

De kerk te Renswoude en de Nieuwe kerk te Haarlem zijn volgens dr. Vermeulen de enige bouwwerken, waarvan *met volkomen zekerheid* vaststaat, dat ze door van Campen zijn ontworpen. Omtrent het juiste aandeel, dat de meester in het Paleis op de Dam gehad heeft, bestaat enige onzekerheid. Het beroemde gebouw is tenslotte, nadat van Campen zich na een conflict met de burgemeesters van Amsterdam in 1654 verbitterd op Randenbroek had teruggetrokken, voltooid door zijn onplezierige rivaal, de stadsarchitect Stalpaert. — Bijna geen van zijn vroegere vrienden waagde het voor hem op te komen, met name liet Constantijn Huygens hem jammerlijk in de steek. — Aan het slot herinnert het artikel er nog aan, dat in het te weinig bezochte museum Flehite te Amersfoort zich de betimmering bevindt van de slaapkamer van het Hoogerhuis, door van Campen zelf met mythologische en allegorische voorstellingen beschilderd. Boven de bedstede leest men: „El Todos es Nada”. Alles is niets, „de geresigneerde verzuchting van een ontgoochelde, die vermoeid alle aardse waarden terzijde schuift”.

RONDLEIDINGEN CENTRAAL MUSEUM.

Op 11 februari 's avonds 8.00 uur is er in het Centraal Museum te Utrecht een rondleiding door de gotische-, renaissance- en barokkamer. Op 18 februari zijn de kamers in Lodewijk XIV-, XV- en XVI-stijl en de Biedermeierkamer aan de beurt. Op 25 februari de costuumafdeling. Kosten van rondleiding f 0,60, toegangsprijs inbegrepen.

„HENDRICK DE KEYSER” JUBILEERDE.

De vereniging „Hendrick de Keyser”, opgericht in 1918, heeft onlangs haar veertigjarig bestaan gevierd. Zoals men weet tracht deze vereniging waardevolle oude huizen aan te kopen en te restaureren. In de veertig jaren van haar bestaan heeft de vereniging 117 panden aangekocht of door schenking verworven. Daardoor zijn tal van monumentale en karakteristieke huizen bewaard gebleven.

De vereniging „Hendrick de Keyser”, genoemd naar de in 1565 te Utrecht ge-

boren bouwmeester en beeldhouwer, heeft zich echter hoofdzakelijk op Amsterdam geconcentreerd. In heel de provincie Utrecht bezit zij slechts één huis, namelijk het pand Havik 33-35 te Amersfoort.

ORGELS IN UTRECHT.

In het door Gerrit Slagmolen samengestelde „Muzieklexicon” (A. W. Bruna & Zoon, Utrecht, 1957), komt o.a. een orgelkaart van Nederland voor, die de plaats van de belangrijkste Nederlandse kerkorgels aangeeft.

Voor de provincie Utrecht staan genoteerd: Amersfoort, St. Joriskerk (1844); Breukelen, hervormde kerk (1787); Jutphaas, St. Nicolaaskerk (front uit 1515); Utrecht, Domkerk (1831); Jacobikerk (gedeeltelijk 1640, 1740, 1823 met monumentaal front), Geertekerk (1804), oud-gereformeerde kerk, Zandhofsestraat (kabinet-orgel 1774). Speciaal de 18e en 19e eeuw hebben wel meer belangrijke orgels geproduceerd, maar de meest karakteristieke instrumenten zijn hier genoemd.

We kunnen hier aan toevoegen, dat onlangs de Geertekerk te Utrecht verrijkt werd met een tweede orgel. Het betreft hier een kabinetorgel, dat uit de 18e eeuw dateert.

KLOKKEN IN UTRECHT.

„De Schakel”, personeelsorgaan van de gemeente Utrecht, bevat in het nummer van 31 oktober 1957 een goed gedocumenteerd en geïllustreerd artikel van J. C. Janssen over „de lotgevallen van de Utrechtse klokken in de bezettingstijd”. Met behulp van gegevens uit de paperassen van de heer W. Stoker, is een boeiend verhaal samengesteld. Wij lezen hoe de klokken uit de Dom-, Buur-, Jacobi-, Geerte- en Nicolaïstorens geregistreerd, ten dele uit de torens gehaald en verzonden werden — een en ander met de nodige vertragingen — maar hoe zij na de bevrijding allemaal naar Utrecht terugkeerden. De zeven Domklokken, steeds buiten schot gebleven, konden op 8 mei 1945 de bevrijding bejubelen. Nooit is er in de stad met zoveel aandacht en ontroering naar de Domklokken geluisterd als die dag van half 12 tot 12 uur....

Het Domcarillon werd voor het eerst weer bespeeld op 31 augustus 1945 ter gelegenheid van koningin Wilhelmina's verjaardag. De overige oude klokken hebben totnogtoe maar voor een gedeelte haar „hangplaats” opnieuw ingenomen. Eén ervan, de St. Michiel uit de Buurtoren (1542), is cadeau gedaan aan het geadopteerde Wageningen. Bekende dichters hebben alle teruggekeerde klokken van passende inscripties voorzien. Zo schreef Martinus Nijhoff voor de uit 1556 daterende St. Andreasklok van de Jacobitoren deze woorden:

Mij bracht de macht der duisternis
de wapensmidse binnen.
Gered getuig ik dat er is
in Jezus overwinnen.

Met de andere (niet oude) Utrechtse klokken is het minder goed afgelopen. Er werden 39 klokken uit de torens gehaald. Slechts één ervan keerde terug.

HISTORIE VAN „DE PAN”

De heer W. Grapendaal te Zeist vertelt in „De Kampioen” van augustus 1957 een en ander over het natuurpark „De Pan”. Aan het historisch gedeelte ontleen we de volgende bijzonderheden.

Uit het „Extract uijt den Blaffaerd van het huijsgeld van den jare 1599 van den Overquartiere 's Lands van Utrecht”, zien wij dat Jacob Jansz. Weerd „huijsgeld” voor 't Pannenhuijs moest betalen. 't Pannenhuijs dankte zijn naam waarschijnlijk aan het feit, dat het in de 16de eeuw, toen alle huizen nog met riet bedekt waren, een dak van pannen had. In die tijd lag het als een bekende herberg aan de noordzijde van de weg naar Amersfoort waar tegenwoordig nog de uitspanning „De Pan” ligt. Dit wordt bevestigd door een kaart van 1628 van het bisdom Utrecht.

Het bij dit huis gelegen bos „Het Panbos” met de daarbij behorende gronden was van ouds een bezitting van jhr. J. Steengracht van Oostkapelle. Hij liet in „Het Panbos” een verharde weg aanleggen, die dit bos thans nog doorkruist. De verbinding met de Amersfoortseweg en het buitengoed „Beerschoten” onder de gemeente De Bilt kwam hierdoor tot stand.

Omstreeks 1650 kocht Antonie Carel Parmentier, heer van Heeswijk, de grond, die als „een seecker stuk velds, genaempt „De Pan” bekend stond. De uitspanning „De Pan” was omstreeks 1730 en nog jaren daarna door een grote oppervlakte heide omgeven. Een oude schaapskooi, waarvan het fundament nog aanwezig is, stond nabij de boswachterswoning. Een kaart van Zeist, anno 1750, geeft voorts aan, dat bij de tegenwoordige uitspanning „De Pan” een perceel land is gelegen met de naam van „Scheel Heijntjes Kamp”, genoemd naar de persoon, die vroeger de bijnaam van Scheel Heintje had.

Omtrent het ontstaan van de naam „De Pan” wordt tweeërlei uitlegging gegeven. De ene lezing luidt, dat de naam moet worden toegeschreven aan de komvormige uitholling in de bodem, waarin het water op de harde oerbank stond en welke destijds gebruikt werd als een drinkplaats voor de schapen. Later werd de bank of pan doorgestoken. Hierdoor ontstond de naam van „De Pan”. De andere lezing houdt in, dat in het verleden bijna ieder huis — zoals reeds naar voren is gebracht — met riet afgedekt was, waardoor een woning met een pannendak sterk opviel. Dit huisje kreeg nogal bekendheid als gastvrije herberg onder de naam van „Het Panhuijs”.

TOLHUIS IN GEVAAR

In de raadsvergadering van 1 oktober 1956 — wij citeren de Biltse en Bilthovense Courant, 31-12-'57 — bestoot de raad van De Bilt over te gaan tot verbetering van de Soestdijkseweg-Zuid, van hotel Nass tot de Groenekanseweg.

Wat betreft de verbetering nabij de hoek Groenekanseweg besloot de raad het tolhuisje te handhaven en het voet- en rijwielpad achter het huisje om te projecteren met een oversteek over de Groenekanseweg naar de bestaande parallelweg.

Naar aanleiding van dit raadsbesluit en het college-verzoek om subsidie ontving B. en W. een brief van gedeputeerde staten, waarin dat college als zijn oordeel uitspreekt dat het ontworpen tracé niet in alle opzichten voldoet aan de verkeerstechnische eisen.

Het tolhuisje nabij de aansluiting van de Groenekanseweg, zo vervolgen gedeputeerde staten, zal een zodanige ernstige belemmering van het uitzicht op deze aansluiting vormen, dat handhaving daarvan ter plaatse gezien de huidige en toekomstige verkeersbelangen h.i. niet verantwoord is. Genoemd college is dan ook van oordeel dat tot afbraak c.q. verplaatsing dient te worden overgegaan waardoor het tevens mogelijk zal worden het tracé ter plaatse een gestrekter beloop te geven.

B. en W. zijn het voor het grootste deel met het plan eens, alleen het verdwijnen van het tolhuis blijkt moeilijk te „verwerken” te zijn. Men overweegt het huis te verplaatsen naar de hoek Soestdijkseweg/Vissersteeg. De subsidie van de provincie zal waarschijnlijk 20 procent bedragen. B. en W. stellen de raad nu voor, het oude plan in te trekken en goedkeuring te verlenen aan het nieuwe. De verbetering zal overigens nog wel enige tijd op zich laten wachten, want voorlopig ontbreken de middelen nog.

* * *

In de op 6 januari 1958 gehouden raadsvergadering is echter besloten de subsidie van gedeputeerde staten te aanvaarden, hetgeen in ieder geval de verwijdering van het tolhuisje tot gevolg heeft. De kans op verplaatsing schijnt niet groot te wezen. Een raadslid stelde voor het huisje gratis af te staan aan het openluchtmuseum te Arnhem.